DEMOS HELSINKI

ASIANTUNTIJALAUSUNTO

Satu Lähteenoja, johtava tutkija
Johannes Klein, vanhempi tutkija

Demos Helsinki
12.3.2026

Asia: VNS 11/2025 vp Valtioneuvoston selonteko: Pitkän aikavälin ilmastosuunnitelma
https://www.eduskunta.fi/pdf/VNS+11/2025

Lausunto eduskunnan talousvaliokunnalle

Demos Helsinki kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa. Asiantuntemuksemme perusteella lausumme asiasta kolmesta näkökulmasta: suunnitelman kunnianhimon tasosta, ilmastonmuutokseen sopeutumisen huomioon ottamisesta sekä osallisuudesta pitkän aikavälin suunnittelutyössä.

Pitkän aikavälin ilmastosuunnitelman kunnianhimon taso ei ole riittävä

Pitkän aikavälin ilmastosuunnitelma on ilmastolain mukainen suunnitelma, joka on laadittu nyt ensimmäistä kertaa. Suunnitelma perustuu KEITO-skenaariohankkeessa tehtyihin neljään skenaarioon. Vain yksi skenaarioista saavuttaa ilmastolain mukaiset tavoitteet. Nykyisellään skenaariotyön pohjalta tehty suunnitelma ei siis mahdollista ilmastotavoitteisiin johtavien vaihtoehtoisten polkujen ja toimenpidekokonaisuuksien vertailua. Kuten myös Ilmastopaneeli toteaa, useampien ilmastotavoitteet saavuttavien skenaarioiden esittäminen olisi tarkoituksenmukaista, koska suunnitelman tulee osaltaan edistää ilmastolain mukaisten tavoitteiden saavuttamista.

Usein rakenteellista murrosta käsittelevissä pitkän aikavälin suunnitelmissa lähdetään liikkeelle toivotusta tavoitetilasta ja rakennetaan siitä tulevaisuuspolkuja nykytilanteeseen. Näin päädytään tunnistamaan tavoitteen saavuttamisen kannalta riittävän vaikuttavia toimia. Näiden ns. backcasting-skenaarioiden tausta-aineistoiksi on toki syytä laatia historiallisista kehitystrendeistä lähteviä tulevaisuuspolkuja, jotka toimivat tällöin vertailukohtana varsinaiselle suunnittelulle.

Näemme, että ilmastolain mukaisten tavoitteiden saavuttamisen pitäisi olla lähtökohta suunnitelmassa esitetyille vaihtoehtoisille tulevaisuuspoluille. Nyt esitellyssä ilmastosuunnitelmassa kuvattujen skenaarioiden tulisi toimia tässä taustadokumenttina. Nykyinen suunnitelma ei esitä riittävän selkeästi vaihtoehtoisia tapoja ilmastolain tavoitteiden saavuttamiseksi, vaikka se olisi mahdollista keinovalikoimaa laajentamalla. Esimerkiksi metsien hakkuun rajoittaminen, ylikulutuksen vähentäminen ja kohtuusajattelu puuttuvat etenemisvaihtoehdoista.

Ilmastonmuutokseen sopeutumisen tulisi olla mukana suunnitelmassa

Pitkän aikavälin ilmastosuunnitelmassa viitataan erilliseen sopeutumissuunnitelmaan, mutta suunnitelmien välinen työnjako on epäselvä ja sopeutuminen on mukana liian yleisellä tasolla.

Ilmastolain kohdassa 9§(1) linjataan, että sopeutuminen on otettava huomioon pitkän aikavälin suunnitelmassa. Suunnitelman taustalla olevat skenaariot eivät kuitenkaan ota huomioon riittävästi sopeutumista vaan sitä käsitellään yleisellä tasolla erillisessä luvussa. Ilmastonmuutokseen sopeutumisen ja sen hillinnän vuorovaikutusta ei voi analysoida tällä tavalla. Esimerkiksi IPCC:n kuudennessa arviointiraportissa kuvataan selkeästi hillinnän ja sopeutumisen vuorovaikutus ilmastokestävyyteen (resilienssiin) ja mahdollisiin sopeutumisen rajoihin (narrowing window of opportunity to enable climate resilient development, IPCC AR6 WGII Summary for Policymakers).

Jos hillinnän ja sopeutumisen vuorovaikutusta ei käsitellä riittävästi pitkällä aikavälillä, on riskinä, että keskipitkän aikavälin sopeutumissuunnitelmien toimenpiteet eivät vastaa ilmastonmuutoksen aiheuttamiin uhkiin. Myös mahdolliset sopeutumisen negatiiviset vaikutukset hillintään (maladaptation) jäävät tällöin huomaamatta.

Ilmastonmuutoksen eteneminen tuo jo nyt mukanaan kasvavia epävarmuuksia, jotka tulisi ottaa huomioon skenaariotyössä. Tästä esimerkkinä ovat niin sanotut keikahduspisteet, joista esimerkiksi Atlantin merivirtojen kiertojärjestelmän romahtamisella tulisi toteutuessaan olemaan merkittäviä vaikutuksia Suomelle. Keikahduspisteiden puuttuminen on iso puute pitkän aikavälin ilmastosuunnitelmassa ja mahdollisten riskien analyysissä. Esimerkiksi Islanti on määritellyt Atlantin merivirtojen kiertojärjestelmän romahtamisen kansalliseksi turvallisuusriskiksi. Erityisesti talousvaliokunnan kannalta olisi tärkeä pystyä arvioimaan Suomelle koituvia pitkän aikavälin kustannuksia, jos ilmastonmuutosta ei saada hillittyä.

Pitkän aikavälin ilmastosuunnitteluun tarvitaan monipuolisempia osallistumisen menetelmiä

Vaikka KEITO-hankkeessa järjestettiin useita taustatyöpajoja sidosryhmille ja lisäksi tehtiin kansalaiskysely, koemme sidosryhmien osallistumismahdollisuuksien olleen pintapuolisia ja pistemäisiä. Esimerkiksi skenaarioiden lähtökohdat, jotka vaikuttavat merkittävästi lopputulokseen, olivat tutkijoiden ennalta määrittämiä.

Jatkossa olisi syytä siirtyä kuulemisesta aidompaan osallistumiseen. Vaikka ilmastosuunnitelma ei sisällä politiikkatoimia, olisi pitkän aikavälin suunnittelussa tärkeä osallistaa sekä sidosryhmiä että kansalaisyhteiskuntaa niin, että mahdollisten tulevaisuuksien ja vaihtoehtojen yhteinen kuvittelu onnistuu. Vaikka tämä vaatii resursseja ja menetelmällistä yhteiskehittämisen osaamista, lisää se hyvin toteutettuna sekä valmiin suunnitelman laatua että sidosryhmien sitoutumista suunnitelmaan.

Lisätietoa:

- Material Democracy -tutkimushanke: https://materialdemocracy.fi/
- SISU-tutkimushanke: https://sisu-stn.fi/
- IPCC:n kuudes raportti vuodelta 2022: https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/downloads/report/IPCC_AR6_WGII_SummaryForPolicymakers.pdf